

O‘ZBEKISTONNING SUG‘ORILADIGAN YERLARDAGI ASOSIY MUAMMOLAR**Narkulova Malika Usmankulovna***Tuproq tahlil markazi davlat muassasasi**Laboratoriya boshlig‘i**Tel: 90 911-10-87*

Annotatsiya: O‘zbekistonning sug‘oriladigan yerlari mamlakat iqtisodiyoti va qishloq xo‘jaligi sohasida alohida ahamiyatga ega. Ushbu yerlarda yetishtiriladigan mahsulotlar nafaqat ichki bozorni oziqlantirishda, balki eksport salohiyatini oshirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Sug‘oriladigan yerlar mamlakatning qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishining asosiy manbai hisoblanadi, ammo ularning samarali ishlatilishi bir qator muammolar tufayli qiyinlashmoqda. Ushbu muammolarni chuqur tahlil qilish va ularni bartaraf etish choralarini ko‘rish zarurati kun sayin ortib bormoqda.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi, sug‘oriladigan yerlar, muammolar, eksport, tuproq, iqlim sharoitlari, sug‘orish texnologiyalari.

Аннотация: Орошаемые земли Узбекистана имеют особое значение в экономике и сельском хозяйстве страны. Продукция, выращиваемая на этих землях, играет важную роль не только в насыщении внутреннего рынка, но и в увеличении экспортного потенциала. Орошаемые земли являются основным источником сельскохозяйственной продукции в стране, однако их эффективное использование становится все более сложным из-за ряда проблем. Необходимость в тщательном анализе этих проблем и мерах по их устранению возрастает с каждым днем.

Ключевые слова: сельское хозяйство, орошаемые земли, проблемы, экспорт, почвы, климатические условия, технологии полива.

Abstract: Irrigated lands of Uzbekistan are of particular importance in the country's economy and agriculture. Products grown on these lands play an important role not only in feeding the domestic market, but also in increasing export potential. Irrigated lands are the main source of agricultural production in the country, but their effective use is becoming more difficult due to a number of problems. The need for a thorough analysis of these problems and measures to eliminate them is increasing day by day.

Keywords: agriculture, irrigated lands, problems, export, soil, climatic conditions, irrigation technologies.

KIRISH

Tuproq shoʻrlanishi sugʻoriladigan yerlardagi eng jiddiy muammolardan biridir. Tuproq shoʻrlanishi deganda, tuproqdagi tuz miqdorining ortishi tushuniladi. Bu jarayon oʻsimliklarning oʻsishiga salbiy taʼsir koʻrsatadi, chunki shoʻrlangan tuproqda oʻsimlik ildizlari zarur boʻlgan suv va ozuqa moddalari bilan yetarlicha taʼminlanmaydi. Shoʻrlanishning asosiy sabablari orasida notoʻgʻri sugʻorish texnologiyalari, yer osti suvlarining shoʻrlanishi, shuningdek, tabiiy iqlim sharoitlari mavjud. Ayniqsa, choʻl va yarim choʻl hududlarida shoʻrlanish jarayoni tezlashadi, bu esa yerlarning unumdorligini sezilarli darajada pasaytiradi. Shoʻrlangan tuproqda hosildorlik kamayadi, oʻsimliklar stress holatiga tushadi va hatto yerlar qishloq xoʻjaligi uchun yaroqsiz holga keladi. Sugʻoriladigan yerlarda suv resurslarining cheklanganligi va ularning notoʻgʻri taqsimlanishi ham jiddiy muammo hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Oʻzbekistonning iqlim sharoiti va geografik joylashuvi suv resurslarini cheklangan qiladi. Suv taqsimotida nomutanosiblik mavjud boʻlib, baʼzi hududlarda suv yetarli boʻlsa, boshqalarida esa suv tanqisligi kuzatiladi. Bundan tashqari, sugʻorish tizimlarining eskirganligi va texnik xizmat koʻrsatishning yetishmasligi suvning isrof boʻlishiga olib keladi. Suv resurslarini tejash va samarali boshqarish masalalari dolzarb boʻlib qolmoqda. Suvni oqilona taqsimlash va zamonaviy sugʻorish texnologiyalarini joriy etish orqali suvdan foydalanish samaradorligini oshirish mumkin. Eskirgan sugʻorish tizimlari ham sugʻoriladigan yerlardagi muammolarni yanada kuchaytiradi. Koʻplab sugʻorish kanallari, inshootlar va suv taʼminoti tizimlari oʻz vaqtida taʼmirlanmaganligi sababli samaradorligini yoʻqotgan. Bu esa suvning notoʻgʻri taqsimlanishi va sugʻorish jarayonining samaradorligini pasayishiga olib keladi. Zamonaviy sugʻorish tizimlarini joriy etish, masalan tomchilatib sugʻorish yoki markazlashgan boshqaruv tizimlari yordamida suv sarfini kamaytirish va hosildorlikni oshirish mumkin. Shuningdek, sugʻorish tizimlarini doimiy ravishda texnik xizmat koʻrsatish va yangilash zarur.[1]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tuproqning mexanik tuzilishi va unumdorligining pasayishi ham sugʻoriladigan yerlarda uchraydigan muammolardan biridir. Tuproq zichlashuvi, havosizlanishi va organik moddalar miqdorining kamayishi oʻsimliklarning ildizlari uchun noqulay sharoit yaratadi. Bu holat oʻsimliklarning oʻsishini sekinlashtiradi va hosildorlikni kamaytiradi. Tuproq sifatini yaxshilash uchun meliorativ tadbirlar, masalan, organik va mineral oʻgʻitlar qoʻllash, tuproqni aylantirish va boshqa agroteknik chorlardan foydalanish zarur. Tuproqni muntazam ravishda parvarishlash va uni tabiiy holatiga qaytarish qishloq xoʻjaligining barqaror rivojlanishi uchun muhimdir. Iqlim oʻzgarishlari sugʻoriladigan yerlarga salbiy taʼsir koʻrsatmoqda. [2]

Qurgʻoqchilik, haroratning oshishi va yogʻingarchilikning kamayishi sugʻorish uchun zarur boʻlgan suv miqdorini kamaytiradi va sugʻorishning samaradorligini

pasaytiradi. Bu esa o‘simliklarning stress holatiga tushishiga, hosildorlikning pasayishiga olib keladi. Iqlim o‘zgarishlariga moslashish uchun yangi suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish, sug‘orish tizimlarini modernizatsiya qilish va qishloq xo‘jaligi madaniyatlarini moslashtirish zarur. Bundan tashqari, iqlim o‘zgarishlariga qarshi kurashish uchun ekologik barqarorlikni ta‘minlash muhimdir. Sug‘oriladigan yerlarda inson omili ham katta ahamiyatga ega. Noto‘g‘ri boshqaruv, sug‘orish tartib-qoidalarining buzilishi, texnik xizmat ko‘rsatishning yetishmasligi va malakali kadrlarning kamligi sug‘orish tizimlarining samaradorligini kamaytiradi. Bu muammolarni bartaraf etish uchun malakali mutaxassislarni tayyorlash, boshqaruv tizimlarini takomillashtirish va monitoring tizimlarini joriy etish zarur. Shuningdek, sug‘orish tizimlarini boshqarishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish samaradorlikni oshirishga yordam beradi.[3]

Ekologik muammolar ham sug‘oriladigan yerlarda dolzarbdir. Suvning ortiqcha ishlatilishi natijasida yerlarning sho‘rlanishi va suv toshqini xavfi ortadi. Bu esa tuproqning degradatsiyasiga olib keladi va uzoq muddatda yerlarning qishloq xo‘jaligiga yaroqsiz bo‘lib qolishiga sabab bo‘ladi. Ekologik barqarorlikni ta‘minlash uchun suv resurslarini oqilona boshqarish, sug‘orish tizimlarini modernizatsiya qilish va tabiiy muvozanatni saqlash zarur. Shuningdek, suvni tejash va qayta tiklash texnologiyalarini rivojlantirish muhimdir. Sug‘oriladigan yerlarda mavjud bo‘lgan muammolarni hal qilish uchun kompleks yondashuv zarur. Bu yondashuv suv resurslarini samarali boshqarish, zamonaviy sug‘orish texnologiyalarini joriy etish, tuproqni melioratsiya qilish, malakali kadrlarni tayyorlash va ekologik barqarorlikni ta‘minlashni o‘z ichiga oladi. Faqat shu yo‘l bilan O‘zbekistonning sug‘oriladigan yerlari barqaror rivojlanishi va qishloq xo‘jaligi mahsulotlari hosildorligini oshirish mumkin bo‘ladi.[4]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonning sug‘oriladigan yerlari bir qator muammolarga duch kelmoqda. Tuproq sho‘rlanishi, suv resurslarining cheklanganligi va noto‘g‘ri taqsimlanishi, eskirgan sug‘orish tizimlari, tuproq unumdorligining pasayishi, iqlim o‘zgarishlari va boshqaruvdagi kamchiliklar asosiy muammolar hisoblanadi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, suv resurslarini samarali boshqarish, tuproqni melioratsiya qilish va malakali kadrlarni tayyorlash zarur. Bu esa mamlakat iqtisodiyoti va aholining farovonligini ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega. Sug‘oriladigan yerlarning barqaror rivojlanishi mamlakatning uzoq muddatli taraqqiyoti uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev A., Toshpulatov B. (2023). “O‘zbekiston sug‘oriladigan yerlarda suv resurslarini boshqarish muammolari”. Xorazm Ma‘mun Akademiyasi Axborotnomasi, 8(1), 5-12.

2. Karimov S. (2024). “Sug‘orish tizimlarining samaradorligini oshirish yo‘llari”. Ilmiy maqola, Toshkent.
3. Mamatqulov D., Rustamova N. (2022). “Tuproq sho‘rlanishining oldini olish va bartaraf etish usullari”. Qishloq xo‘jaligi ilmiy jurnali, 15(3), 45-53.
4. Yusupov T. (2021). “O‘zbekistonning suv resurslari va sug‘orish infratuzilmasi”. O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi nashri, Toshkent.
5. Islomova M. (2020). “Iqlim o‘zgarishlari va sug‘oriladigan yerlarga ta’siri”. Ekologiya va atrof-muhit jurnali, 10(2), 30-38.
6. Rahimov O., Tursunov J. (2023). “Suvni tejash texnologiyalarining qishloq xo‘jaligidagi ahamiyati”. Ilmiy maqola, Samarqand.
7. Zokirov F. (2024). “Sug‘orish tizimini modernizatsiya qilishdagi moliyaviy va tashkiliy muammolar”. O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi ilmiy jurnali, 18(1), 20-29.